

RECENZE

**PETR BEDNAŘÍK — HELENA NOSKOVÁ — BLANKA SOUKUPOVÁ (EDS.)
PAMĚŤ — NÁROD — MENŠINY — MARGINALIZACE — IDENTITY II**

(Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II)
(Pamjať — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II)
Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze 2014,
173 s., 13 grafů, 11 tabulek, ISBN 978-80-87398-50-0

Druhý svazek tematicky koncipovaného sborníku *Paměť — národ — menšiny — marginalizace — identity II* je — obdobně jako svazek první¹ — zaměřen na problematiku, která v systému sociálních a humanitních věd patří tématům autorsky „živným“, oborově „nosným“ a společensky „aktuálním“. Editoricky je text rozvržen do třech oddílů reflektujících teritoriální provenienci a oborovou specializaci participujících: *Tradice studia identity v ruské sociologii a etnologii: Syntézy; Tradice studia identity v české etnologii a historii. Mikroanalýzy; Tradice studia identity v litevské filozofii: Nonkonformní mikroanalytické přístupy.*

První oddíl publikace vychází z obecných postulátů teorie národa a nacionalismu a pojednává o formování etnické a občanské identity, krizi národní identity a vlivu kulturního prostředí na adaptaci a integraci imigrantů. — Výzkum specifík občanské a etnické identity obyvatel republik Ruské federace dokládá paralelní koexistenci („životnost“) obou forem identit i v období globalizace. V prostředí participujících republik se prosazují identity etnické, na úrovni federace identita občanská. Pro formování občanské identity na federální úrovni je důležitá vzájemná tolerance interagujících etnických subjektů.² — Studium občanské a etnické identity u mládeže je badatelsky zajímavé, ale zároveň obtížné, neboť tato složka obyvatelstva představuje mobilní a dynamickou složku společnosti. Proces proměn vztahu k identitě lze zkoumat na indikátorech reflektující procesy migrace, integrace, akulturace či separace. Výsledky průzkumu ukazují, že mládeži dominantních národností jsou bližší identity regionální, lokální a etnické pro jejich kognitivní a emociální obsah.³ — Dagestán patřil (patří) k „nejpolyetničtějším“ republikám Ruska. Tato skutečnost se projevuje ve všech oblastech života jeho obyvatel a každá z participujících etnických skupin se snaží mít „své“ zástupce v politických, ekonomických a kulturních strukturách regionu. Absence dominující etnické skupiny vytváří situaci, ve které je zapotřebí vést interetnický dialog, eliminovat nebezpečí konfliktů a vytvářet podmínky pro konstituování občanské dagestánské identity založené na kombinaci kavkazských a rus-

-
- 1 TOMANDL, M. Blanka Soukupová — Helena Nosková — Petr Bednařík (eds.) *Paměť — národ — menšiny — marginalizace — identity I*, *Studia Ethnologica Pragensia* 2015, 2, s. 298–302.
 - 2 DROBIDŽEVA, L. Osobnosti graždanskoj i etničeskoj identičnosti v respublikach Rossijskoj federaciji, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Pamjať — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II*, Praga 2014, s. 15–22.
 - 3 ARUTJUNOVA, E. Etničeskaja i graždanskaja identičnosti molodeži v regionach Rosii, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Pamjať — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II*, Praga 2014, s. 23–32.

kých prvků.⁴ — Dynamika společenských změn na sklonku 20. století stimulovala v Rusku proces migrace obyvatelstva. Vnější migrace je důležitým prvkem ekonomického rozvoje a obecně přispívá k posilování stability Ruské federace. Transmise velkých skupin migrantů však přináší problémy s jejich adaptací a integrací v novém kulturním prostředí. Důležitou podmínkou zdárného procesu začlenění imigrantů do „hostitelské“ společnosti je eliminace jejich sociální a kulturní exkluze.⁵ — V publicistice i odborné literatuře humanitních a sociálních věd se často používají pojmy, které nejednoznačně vymezují aktivity týkající se civilizační, národnostní a etnické problematiky. Pro deskripci, analýzu a adekvátní interpretaci složitých sociálních jevů je přitom nezbytné vymezit kategoriální aparát jednoznačně a srozumitelně. Autor studie se pokouší „syntetizovat“ obsah termínů: etnos, národ, národnost a národní hospodářství užívaných v odborném tisku etnology, politology, sociology a kulturology.⁶ — Řeka vystupuje v literárním podání jako symbol života individua, společnosti a přírody. Obdobně jako život člověka má řeka svůj počátek, průběh a konec a stejně jako jedinec je determinována časem a prostorem, ve kterém se nachází. Analýza a interpretace literárních textů pojednávajících metaforicky o řekách může přispět pochopení procesu formování identity příslušné společnosti.⁷

Druhý oddíl sborníku z per českých badatelek a badatelů selektivně postihuje složitý a často rozporuplný proces formování „historické paměti“ obyvatel Českých zemí žijících v různých regionech a příslušejících k různým etnickým skupinám. — Vzdělávací systém a proces vzdělávání v etnicky smíšených oblastech je samostatnou a důležitou kapitolou makro- i mikrohistorie. Analýza škol a typů vzdělávání v exponovaných pohraničních oblastech Jesenicka a Kralicka vypovídá o kontinuitě a proměnách školní výuky od konce 19. do 60. let 20. století.⁸ — Židé žijící na území českých zemích v první polovině 20. století představovali strukturované sociokulturní společenství zahrnující vedle „etnických konvertitů“ (němečtí a čeští židé) také skupinu Židů ortodoxních. Zahraničně politický konflikt ve střední Evropě vrcholící signováním *Mnichovské dohody* zasáhl všechny občany Československa a změnil podmínky jejich způsobu života. V krátkém „interludiu“ předcházející ustavení *Protektorátu Čechy*

4 SKOROBOGATAJA, A. A. — JARLYKAPOV, A. A. Krizis identičnosti v molodežnoj srede respubliky Dagestan, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Pamjať — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II*, Praga 2014, s. 33–46.

5 MUKOMEL, V. Strategii, praktiki, potencial adaptacii i integracii imigrantov, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Pamjať — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II*, Praga 2014, s. 47–58.

6 LIPKIN, A. I. K opredeleniju ponjatij etnos, narod, nacija i nacionalnoje gosudarstvo, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Pamjať — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II*, Praga 2014, s. 59–68.

7 GOLOVATINA-MORA, P. — GOLOVATINA, V. River as a Memory in Russian and Czech Prose and Poetry, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 68–77.

8 NOSKOVÁ, H. Identity, Memory, Marginality, Educational System, and Education in Borderland Regions: The Example of Králicko and Jesenicko Regions, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 79–92.

a Morava dochází k proměnám politického spektra. V politice se začínají prosazovat subjekty defenzivně artikulující zájmy jednotlivých skupin obyvatelstva na bázi „národní (etnické) příslušnosti“. Židé hlásící se k českému (německému) kulturnímu prostředí jsou z občanského života postupně vytěšňováni a izolováni.⁹ — Obdobně jako u ostatních pojednání o způsobu života „vyloučených“ skupin se v případě výpovědí o osudech válečných zajatců (bývalých vojáků nepřátelské armády) projevovала snaha vytvořit takový obraz o událostech, který by odpovídal představám reprezentace příslušné sociální, politické a mocenské cílové skupiny české (slovenské) společnosti. Deformace skutečnosti měla „podvědomý“ výměr (reflektovala požadavky, přání a očekávání) i záměrný cíl (manipulovala s fakty).¹⁰ — V poválečném období let 1945–1989 nemohla česká a slovenská veřejnost vzhledem k politickým a sociokulturním okolnostem získat dostatečné a objektivní informace o utrpení Židů za 2. světové války. Problém „neznalosti“ započal již krátce poté, co se přeživší zbídačení Židé vraceli z geth a pracovních táborů do osvobozeného Československa. Sociální výpomoc v nouzi jim poskytovaly především mezinárodní židovské organizace a státní československé instituce se na ní podílely spíše marginálně. Přijetí židovských navrátilců bylo ještě složitější na Slovensku, kde bylo majoritní obyvatelstvo v průběhu válečných let vystaveno antisemitské propagandě a Židé se zde jen s obtížemi domáhali restituace arizovaného majetku. Politický koncept obnoveného státu upřednostňoval majoritní obyvatelstvo a příslušníky ostatních menšin opomíjel. Nedůvěra k Židům, reprezentujícím pro většinu majority majetné sociální skupiny a zároveň skupiny tendující k německému kulturnímu stylu ještě zesílily s nástupem socializace společnosti.¹¹

Třetí oddíl recenzované práce nahlíží komponenty národní identity a religiozity z interdisciplinárního úhlu metodologie filozofie, politologie, religionistiky a sociologie. — Úvodní studie usiluje na základě analýzy „lotyšských zkušeností“ o odhalení principů mravního „sebezpytování“. Země (Lotyšsko) je prezentována v bio-politické rovině jako soubor obyvatel obývajících v horizontu jednoho století příslušný prostor. Autor abstrahuje od diferenciacie společnosti a snaží se vymezit obecné tendence a ideální rysy ve způsobu života obyvatel země s důrazem na svobody v ekonomické, sociální a kulturní oblasti.¹² — V konceptuální „tradici“ sociologie je „kolektivní pa-

9 SOUKUPOVÁ, B. Jewish Reflections upon Munich and the Second Republic, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 93–110.

10 MARŠÁLEK, Z. Marginalization as a Means of the Artificial Shapping of Collective Memory: A Case Study of „Inconvenient“ Groups of Soldiers of the Czechoslovak Units-in-exil 1939–1945, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 111–118.

11 BEDNAŘÍK, P. Jews, Memory and History in Czechoslovakia during 1945–1989, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 119–126.

12 ŠUVAJEWS, I. Self-surveillance and Technologies of the Self: Experience of Latvia, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 127–132.

měť“ vnímána jako „sociálně konstruovaný fenomén“ relativně nezávislý na historických faktech a reflektující percepci minulosti v přítomnosti v zájmu aktujících subjektů. Formování obsahu kolektivní paměti lze sledovat na úrovních: náboženské praxe, výkladu významných náboženských textů a mechanismu vymezování sakrálního prostoru.¹³ — Z pohledu personalistické ontologie je religiózní identita jednou z dimenzí lidského bytí. Každý člověk je v tomto ohledu jedinečný bez ohledu na to zda se identifikuje či neidentifikuje s institucionální formou náboženství.

Vztah obyvatel Lotyšska k náboženství byl v období sovětského režimu narušen oficiální propagandou, která označovala náboženství za zastaralé, asociální a iracionální. V současnosti je návrat k tradičním náboženským institucím limitován nabídkou „konkurenčních“ religiozních směrů a preferencí materiální orientace většiny lotyšské společnosti, která se ve způsobu života inspiroje globalizačními trendy.¹⁴

ZÁVĚR

Interdisciplinární vědecká konference nazvaná *Memory — Historical Consciousness — Marginalization — Identity* prezentovaná ve dvou svazcích kolektivní monografie *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identity I a II* pojednala na základě analýz oficiálních a neoficiálních forem lidské paměti o spleťtých procesech formování národních (etnických) identit. První díl monografie přinesl práce vypovídající o historické tradici, historiografii, paměti, prostoru, minoritách a druhý díl sledovanou problematiku kreativně rozvinul ve třech „národních“ kontextech. Příspěvky zařazené do monografie jsou — po stránce obsahu i formy — velmi rozmanité. Vedle textů přehledových, sumarizujících výsledky bádání v rámci tematických okruhů, zde vystupují texty prezentující dílčí výstupy analyticky zaměřených výzkumných sond. Základní odborný přínos prezentovaného edičního počínu spočívá především v „nastolování“ nových výzkumných otázek a ve „volbě“ alternativních metodik studia dané problematiky.

Miloš Tomandl

13 PAZUCHINA, N. Vspominanija zabytoje: K voprosu o kolektivnoj pamjati latvijskich staroverov, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Pamjat' — Nacija — Menšinstva — Marginalizacija — Identičnosti II*, Praha 2014, s. 133–142.

14 KIOPE, M. Religious Identity: From the Marginalization to the Home Experience, Bednařík, P. — Nosková, H. — Soukupová, B. (eds.) *Memory — Nation — Minorities — Marginalization — Identities II*, Prague 2014, pp. 143–160.